

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
Інститут української мови

О. В. Іваненко

НАЗВИ
ПОСЕЛЕНЬ СУМЩИНИ
ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК

Київ – 2017

УДК 81'373.21
ББК 81.2 Укр-3
I-95

Відповідальний редактор
доктор філол. наук *В.П. Шульгач*

Рецензенти:
доктор філол. наук, проф. *В.В. Лучик*
кандидат філол. наук *Н.О. Бойко*

*Затверджено до друку вченою радою
Інституту української мови НАН України
(протокол № 9 від 23 грудня 2013 року)*

I-95 **Іваненко О.В. Назви поселень Сумщини. Історико-етимологічний словник.** – К. : КММ, 2017. – 336 с. – (Серія «Бібліотека української ономастики»).

ISBN 978-966-1673-27-3

Реєстр словника охоплює понад 1700 одиниць. У словнику подано історичні відомості про обставини та час заснування населених пунктів, фіксації в історико-статистичних джерелах та пояснення походження сучасних і старих назв поселень. Для істориків, філологів, краєзнавців.

ISBN 978-966-1673-27-3

© Іваненко О.В., 2017
© Шульгач В.П., ідея та назва серії
© Бібліотека української ономастики, 2017
© КММ, 2017

ПЕРЕДМОВА

Пропоновану увазі читача книгу присвячено проблемі, актуальності якої для сучасного українського мовознавства беззаперечна. Суть цієї проблеми можна сформулювати в одному короткому питанні – звідки походить назва міста, села, селища?

Назви поселень – ойконіми, належать до одного з наймінливіших, і тому – одного з найскладніших для вивчення класів пропріальної лексики. Обставини виникнення поселення, зміна власника, соціально-політичного устрою країни, зміна політичних поглядів у суспільстві часто призводили до перейменування поселень (не завжди обґрунтованого чи доречного) – усі ці чинники впливають на формування ойконімікону певного етнокультурного регіону або держави в цілому.

Спостерігаючи процес перейменувань нині, ми фіксуємо їх у своїй пам'яті, отримуємо інформацію з офіційних паперових чи електронних джерел. Проте дані про події початку – середини ХХ ст. (не кажучи вже про події кількасотрічної давнини) часто втрачені у вирі численних буремних історичних подій, свідком яких було й українське Лівобережжя.

Саме тому дослідження такого, здавалося б, звичного й доступного класу онімів часто перетворюється на складне завдання, яке потребує від дослідника знань історика (часто пошук фіксацій поселень в історичних документах – найважче з усіх завдань ойконіміста), краєзнавця, географа, а часом геолога і археолога. Сукупне використання даних цих наук стає запорукою правильного витлумачення назви.

Власне ж лінгвістичний аналіз ойконімів передбачає вивчення діалектного середовища, в якому вони функціонують і частиною якого вони, в окремих випадках, виступають: польові записи, а іноді й історичні джерела, можуть фіксувати місцеву діалектну форму назви поселення. Стислу мовну характеристику території Сумщини (за даними ойконімії) подано у «Вступі». У цій частині роботи також охарактеризовано й історико-статистичні джерела, в яких засвідчено переважну більшість поданих у словнику ойконімів, а також стан вивчення топонімії Сумщини як частини Чернігівсько-Сумського Полісся.

Як видно з її назви, пропонована читачеві книга – історико-етимологічний словник ойконімів виконаний на базі реєстру, створеного за даними енциклопедії «Історія міст і сіл. Сумська область» (Київ, 1973). Реєстр словника охоплює понад 1700 одиниць (це приблизно на 150–160 одиниць більше, порівняно з даними сучасного адміністративного устрою області), що дозволяє ввести до наукового обігу назви населених пунктів, які на сьогодні відсутні в офіційних джерелах, а тому зникли або невдовзі можуть зникнути з топонімної карти України.

У словниковій частині традиційно в алфавітному порядку вміщено реєстрові слова – назви поселень із паспортизацією (район і, в разі потреби, сільська або селищна рада). Після цього наведено фіксації поселення в історико-статистичних джерелах. Окремим абзацем у структурі словникової статті подано пояснення реєстрової назви (одне чи, в разі потреби, кілька), а також, по змозі, пояснення паралельних назв цього ж поселення (якщо такі є).

Книга може бути корисна історикам, філологам, краєзнавцям, а також усім, кого цікавить історія рідного краю. Відгуки і побажання можна надсилати на адресу: ivanenko.nps@gmail.com.

СКОРОЧЕННЯ

1. Скорочення мов та діалектів

авар. – аварська
авест. – авестійська
араб. – арабська
арійськ. – арійська
балк. – балкарська
блр. – білоруська
болг. – болгарська
д.-р. – давньоруська
д.-тюрк. – давньотюркська
діал. – діалектне
іран. – іранська
і.-є. – індоевропейська
каб. – кабардинська
лат. – латинська
лит. – литовська
перс. – перська

пол. – польська
рос. – російська
сарикол. – сарикольська
осет. – осетинська
псл. – праслов'янська
слвн. – словенська
ст.-блр. – старобілоруська
ст.-болг. – староболгарська
с.-х. – сербохорватська
ст.-рос. – староросійська
ст.-сл. – старослов'янська
ст.-укр. – староукраїнська
ст.-чеськ. – старочеська
укр. – українська
х.-с. – хотано-сакська
чеськ. – чеська

2. Адміністративні скорочення

Блп. – Білопільський р-н См.
Бур. – Буринський р-н См.
Впс. – Великописарівський р-н См.
Гл. – Глухівський р-н См.
Кн. – Конопотський р-н См.
Крл. – Кролевецький р-н См.
Ксп. – Краснопільський р-н См.
Лбд. – Лебединський р-н См.
Лпв. – Липоводолинський р-н См.
Ндр. – Недригайлівський р-н См.

Охт. – Охтирський р-н См.
Пт. – Путивльський р-н См.
Рм. – Роменський р-н См.
С.-Б. – Середино-Будський р-н См.
См. – Сумський р-н См.
См. – Сумська обл.
Тр. – Тростянецький См.
Чр. – Чернігівська обл.
Шст. – Шосткинський р-н См.
Ямп. – Ямпільський р-н См.

3. Топографічні й адміністративні скорочення

бол. – болото
губ. – губернія
л. – ліва притока
м. – місто
нп – населений пункт

оз. – озеро
п. – права притока
пов. – повіт
р. – ріка
рч. – річка

ррч., рчч. – річки
р-н – район
с. – село

смт – селище міського типу
с-ще – селище
х. – хутір

4. Термінологічні скорочення

ГТ – географічний термін

ОН – особова назва

ОІ – особове ім'я

НГТ – народний географічний термін

ЧСП – Чернігівсько-Сумське Полісся

5. Словничок ономастичних термінів

Антропонім – будь-яка власна назва, яку може мати людина < гр. ἀνθρωπος ‘людина’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 31, 95].

Гелонім – власна назва будь-якого болота, заболоченої місцевості < гр. ἔλος ‘болото’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 43–44, 95].

Гідронім – власна назва будь-якого водного об’єкта, природного чи створеного людиною < гр. ὕδωρ, ὕδρο ‘вода’ + ὄνυμα ‘ім’я’ [Подольская 46–47].

Дрімонім – власна назва будь-якої лісової ділянки, лісу, бору, гаю < гр. δρυμός ‘дубовий гай, ліс, гай’ + ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 56–57, 95].

Ергонім – власна назва будь-якого виробництва < гр. ἔργον ‘справа, праця; діяльність, функція’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 166, 95].

Комонім – власна назва будь-якого водного об’єкта < гр. κόμη ‘селище, поселення’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 66, 95].

Лімнонім – власна назва будь-якого озера, ставу < гр. λίμνη ‘озеро’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 69, 95].

Мікротопонім – власна назва природного або створеного людиною фізико-географічного об’єкта, який уживається в межах мікротериторії й відомий вузькому колу осіб [Подольская 86].

Ойконім – власна назва будь-якого поселення < гр. οἶκος ‘обитель, житло’ + ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 93, 95].

Оронім – власна назва будь-якого елемента рельєфу земної поверхні (позитивного і негативного) < гр. ὄρος ‘гора’ + ὄνυμα ‘ім’я’ [Подольская 104–105].

Патронім – дериват від імені батька: прізвисько, прозивання, від імені батька чи предків з боку батька < гр. πατήρ ‘ім’я’ + ὄνυμα ‘ім’я’ [Подольская 108].

Потамонім – власна назва будь-якої ріки < гр. ποταμός ‘ріка’ + ὄνομα, ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 112–113, 95].

Топонім – власна назва будь-якого географічного об’єкта < гр. τόπος ‘місце’, ‘місцевість, область, країна’, ‘простір’ + ὄνυμα ‘ім’я, назва’ [Подольская 135–136].

ВСТУП

Географічне розташування. Ландшафт. Сучасна Сумська область, розташована на північному сході України, більшою частиною знаходиться в межах Придніпровської низовини, її крайня північна частина – в межах Поліської низовини, а на сході та північному сході області – на відрогках Середньоруської височини. У фізико-географічному плані територія Сумщини розподіляється між поліською та лісостеповою зонами. Власне ж ліси на території сучасної Сумщини займають близько 17 % її площі [ІМС 9].

На півночі й сході Сумська область межує з Брянською (С.-Б., Ямп., Гл. р-ни), Курською (Гл., Пт., Блп., См., Ксп. р-ни) та Белгородською (Ксп., Впс. р-ни) областями Російської Федерації, на півдні й південному сході – з Полтавською (Рм., Лпв., Лбд., Охт. р-ни) та Харківською (Охт., Впс. р-ни), на заході – з Чернігівською (С.-Б., Шст., Крл., Кн., Рм. р-ни) областями України. Частина території області входить до складу етнокультурного регіону Чернігівсько-Сумського Полісся, яке Є.О. Черепанова (термін Чернігівсько-Сумське Полісся запропонований саме нею) визначає так: «Чернігівсько-Сумське Полісся включає північну частину Чернігівської області (Бахмацький, Городнянський, Коропський, Корюківський, Менський, Новгород-Сіверський, Ріпкинський, Семенівський, Сосницький, Чернігівський, Щорський райони) та Сумської області (Білопільський, Буринський, Глухівський, Котопський, Кролевецький, Путивльський, Середино-Будський, Шосткинський, Ямпільський райони)» [Черепанова Мікротоп. 5].

Ландшафт Сумської області (як і, значною мірою, всього поліського регіону) характеризується високим ступенем залісненості й заболоченості. Це спричинило появу обґрунтованої російським географом Г.І. Танфільєвим і підтриманої Б.В. Горнунгом «гіпотези Ейхвальда» про «Поліське озеро», що існувало на дні Поліської котловини і мережилося численними островами. Гіпотеза, на думку Г.І. Танфільєва, підтверджується наявністю численних озер, які, розливаючися, становлять одне ціле з довколишніми болотами [Горнунг 102–103]. Озеро це, за Б.В. Горнунгом, сприяло роз'єднанню (хоча й не остаточно) двох індоєвропейських етносів – балтів та слов'ян [Горнунг 101].

Проте аналіз геологічних та археологічних даних ще наприкінці 60-х рр. ХХ ст. дозволив заперечити цю гіпотезу. Як, до речі, й версії про перерви в заселенні території Полісся, що, завдяки непоганим умовам для ведення господарства, завжди було досить густо залюднене [Кухаренко 20].

Історія заселення (перша хвиля колонізації). Заселення території сучасної Сумщини почалося приблизно 15 тисяч років тому, що підтвер-

джують археологічні знахідки часів палеоліту, виявлені в Шосткинському та Конотопському районах поблизу сіл Воронежа та Шаповалівки [ІМС 10]. Крім того, пізніші знахідки археологічних матеріалів і плейстечитової фауни в районі сіл Велика Бобилівка (Гл.), Велика Чернеччина (См.), Дібровка (Шст.), Піски, Клепали (Бур.), а також стратифікація подібних стоянок в інших сусідніх областях, підтверджують існування палеолітичних поселень на території Сумщини [Милованова 34, 36].

У період неоліту (V–III тис. до н. е.), на який припадає перехід людини від примітивних форм господарювання (полювання й збиральництва) до землеробства і скотарства, територію області населяли дві групи мисливсько-рибальських племен. У ранні часи (V–VI тис. до н. е.) тут проживали племена, поширені в основному на території Лівобережної та Поліської частини України. В IV–III тис. до н. е. цей край був густо заселений племенами, що охоплювали також і простори Волзько-Окського басейну. Залишки цих поселень виявлено в усіх районах області.

У добу бронзи (III – поч. I тис. до н. е.) на території сучасної Сумщини жили різні племена. У середині II тис. до н. е. тут перебували протослов'янські землеробські та скотарські племена, здебільшого у північній частині України (Кролевецький, Буринський р-ни та околиці Путивля). В басейні р. Сули (південь області), зокрема в Недригайлівському та Путивльському районах, виявлено поселення скотарських племен. Проте найчисельнішою групою були місцеві племена т. зв. мар'янівської культури, що мешкали на цій території в кінці II – на поч. I тис. до н. е. Подібного типу поселення є, крім Путивльського, у Недригайлівському районі. У VI–III ст. до н. е. нащадки цих племен проживали на правобережжі Сейму.

У добу заліза (приблизно VIII ст. до н. е.) майже всю територію сучасної області заселяли осілі землеробсько-скотарські племена скіфів, відомі як скіфи-орачі. Понад 70 їхніх городищ і курганних могильників було виявлено на берегах Сейму, Сули, Ворскли та Псла. Найдавніші з них – на теренах Путивльського та Роменського районів. У Роменському районі знайдено військове та господарське знаряддя [ІМС 10]. Дослідження, проведені в 1982, 1986, 1993 та 1999–2000 рр. виявили численні городища епохи бронзи в м. Сумах та його околицях [Коротя, Кравченко 95–99].

Старожитності різних культур, починаючи від 70-х років XIX ст., було знайдено під час численних розкопок у Глухові та його околицях: знахідки епохи бронзи (кінець II тис. до н. е.), зарубинецької (II ст. до н. е. – I ст. н. е.), київської (III–V ст. н. е.), колочинської культур (VI–VII ст. н. е.), а також матеріали XI, XII–XIII ст. та післямонгольського періоду [Белашов 88; Тарновецька 177].

Сучасна Сумщина, починаючи з перших століть нашої ери, за археологічними даними, входила до складу території, на якій проживали ранні слов'янські племена. Зокрема, на території Путивльського району виявлено городища, датовані першими століттями нашої ери, в околиці с. Басівки – городища I–II ст. до н. е. [ІМС 10–11].

У VII–X ст. всю територію сучасної Сумщини заселяли сіверяни (близько 90 поселень, городищ і могильників). За археологічними свідченнями, основним заняттям ранніх слов'ян було землеробство (чересло від двохколісного плуга знайдено на поселенні черняхівської культури), а також гончарство та інші ремесла [ІМС 11]. Численні сіверянські городища на тери-

торії сучасної Сумщини фіксують характерну саме для поселень сіверян роменську культуру.

Появу містобудівної традиції у слов'ян, і зокрема на Сумщині, очевидно, слід відносити до VIII ст., розвиток її тривав до XIV ст., що засвідчує послідовна зміна пам'яток волинцівської культури (городище біля с. Битиця) та роменсько-давньоруські комплекси (сс. Горналь, Зелений Гай, Тополі [тепер на території м. Сум]), які відбивають кілька етапів містобудівної традиції [Приймак 10–11]. Цікавий приклад послідовності культур у містобудуванні ілюструє історія городища на горі Охтир, перший будівельний етап на якому пов'язується зі скіфами, другий (IX–XI ст.) – з роменським часом [Берст 2004: 5–7]. Сюди також відносяться городища в Середньому Надворсклі (в околицях сс. Журавного, Зарічного, Старої Іванівки), що належали одному з малих племен союзу сіверян [Берст 2003: 83–88].

Неперервність перших трьох етапів підтверджується неперервністю етнокультурного процесу, існуванням міських центрів і надійно засвідчується археологічними даними. Період між кінцем XIV – початком XV ст. та XVII ст. слід розглядати як дезурбанізаційний, пов'язаний зі значним запустінням, але аж ніяк із повним знелюдненням території на південь від Сейму та на схід від Сули. Урбанізаційний процес на території Сумщини, який умовно поділяють на чотири етапи (останній, четвертий, триває зараз), був перерваний і відновився в середині XVII ст. Появу ж самих Сум у середині XVII ст. розцінюють як явище реурбанізації в житті регіону, а не зародження міста, і йдеться про процес «міграції» міст [Приймак 26, 32–33].

Досить високий розвиток ремесел стимулював розвиток торгівлі, що, своєю чергою, прискорювало еволюцію класового суспільства й відхід від общинного устрою, а тривалий процес соціально-економічного розвитку східних слов'ян зумовив формування феодалних відносин і виникнення ранньофеодальної держави, відомої як Київська Русь, до складу якої входили й землі нинішньої Сумщини [ІМС 10–11].

В епоху раннього феодалізму (за часів Київської Русі) землі нинішньої Сумщини належали до порубіжних зі степом Переяславського, Чернігівського, а пізніше (з середини XII ст.) і Новгород-Сіверського князівств [ІМС 12].

Історія заселення (друга хвиля колонізації). Після певного призупинення процесів заселення під час монголо-татарської навали, приблизно в XVI ст., починається так звана друга (післямонгольська) хвиля колонізації Лівобережної України, зокрема території сучасної Сумської обл. (як частини великого територіального масиву – Слобожанщини), що підтверджується відповідними документальними свідченнями (див. про це, наприклад, праці Д.І. Багалія).

Найактивніше процес заселення території відбувався в XVII ст.: з одного боку, це були переселенці з Правобережної України та, з іншого, селяни-втікачі з Московської держави. До заснованих переселенцями відносяться населені пункти: *Ворожба, Журавне, Лебедин, Сироватка, Суми, Терни, Тростянець* (у 50-х рр.), *Велика Писарівка, Марківка, Миропілля, Низи, Річки, Штепівка* (60-ті рр.), *Бишкінь, Білопілля, Вистрон, Кириківка, Михайлівка, Рясне, Славгород* (70–80-ті рр.) [ІМС 16].

Про мовну й етнічну неоднорідність населення Слобожанщини свідчить, приміром, наведений Д.І. Багалієм об'ємний перелік українських, ро-

сійських та білоруських населених пунктів, вихідці з яких населяли м. Миропілля (нині райцентр в Сумській обл.) [Багалей 1893: 81].

Північна частина Лівобережної України активно заселялася вихідцями з Правобережжя. Ряд нових поселень з'явився в околицях Глухова, Конотопа й Стародуба, переважну більшість яких становили переселенці з Кременецького, Володимирського та інших повітів колишнього Волинського воєводства. На територію Ніжинського, Стародубського та Чернігівського полків 1666 р. із Південної Київщини полковник К. Мигалевський переселив близько п'яти тисяч т. зв. задніпровських козаків [Борисенко 1986: 41].

Вихідцями з Правобережної України засновані: с. *Боромля* – 1659 р. [ІМС 584]; с. *Покровка* (Ксп.), до 1854 р. – *Злодіївка* (перші поселенці прийшли зі *Злодіївки*, що біля Трипілля, та *Созіївки* на Правобережжі) [ІСОХЕ III, 159]; с. *Стара Гута* (С.-Б.), яке вперше згадується наприкінці XVII ст. [ІМС 545–546], засноване Василем Кочубеєм на початку XVIII ст. [ОАІУМ]; с. *Терни* (Ндр.) – засноване 1652 р. вихідцями з різних регіонів України [ІМС 415], а за даними Д.І. Багалія – переважно переселенцями з Правобережжя [Багалій 1918: 29]; с. *Біловоди* (См.) – засноване близько 1680 р. козаками-переселенцями з Правобережжя [ІМС 566]; с. *Жовтинево* (Гл.), до 1957 р. – *Миколаївка-Вирівська*, засноване в II пол. XVII ст. селянами та козаками з Правобережної України [ІМС 147]; с. *Кіриківка* (Впс.) – засноване в останній чверті XVII ст. українськими переселенцями з Наддніпрянщини на чолі з осавулом *Кіриком* [ІМС 191]; м. *Кролевець* – засноване 1601 р. вихідцями з Правобережжя [ІМС 323]; с. *Михайлівка* (Лбд.) – засноване гадяцьким полковником Михайлом Васильєвим, згадується під 1676 р. [Миллер 292]; с. *Сміле* (Рм.) – засноване вихідцями з Правобережної України в I пол. XVII ст. [ІМС 507].

Перебіг міграційних процесів на території сучасної Сумщини відбитий в історії появи таких населених пунктів, як: с. *Добжик* (Охт.) – засноване вихідцями з села Олешні 1708 р. [ІМС 452]; с. *Миропілля* (Ксп.), за даними істориків, засноване близько 1650 р., першими поселенцями якого були вихідці з волинського містечка Миропілля. Селилися тут і вихідці з території сучасних Росії та Білорусі [ІМС 304].

Часом ці процеси тісно перепліталися. Для прикладу наведемо населений пункт *Славгород* (Кн.): «Від початку самого й дотепер недарма носить ім'я *Славгородка*. Попервах це було укріплене містечко, з боярськими дітьми, з гарматами й стрільцями». У 1686 р. Охтирський полковник Іван Перекрестов, що тоді купив це село, заселив його «черкасами» [ІСОХЕ III, 141].

Засвідчено й численні випадки появи на території Лівобережної України втікачів (найчастіше кріпаків) із території Московської держави. Оселялися вони, зокрема, в районі м. Почапа, на території колишніх Глухівської та Новгород-Сіверської сотень. Кілька розкольніцьких сіл було засновано в околиці м. Стародуба [Борисенко 1986: 46–53, 52]: нп *Середина-Буда* (С.-Б.), заснований в II пол. XVII ст. переселенцями (старообрядцями) з Росії [ІМС 524]. Очевидно, утікачами з Московської держави було засновано й слободу *Тернівку* (Ндр.), до появи якої спричинилося близько сорока селянських сімей, імовірно, колишніх жителів Тернової Слободи колишнього Путивльського повіту [Борисенко 52–53]; с. *Тарасівку* (Впс.) засновано 1663 р. [ІМС 204]. За даними Ф. Гумілевського, «населення утворилося з поколінь

двох поселенців місцевості – однодвірця *Тараса* Танцова й жителя м. Кром Орловської губернії» [ИСОХЕ III, 198].

Колонізацію Слобідської України, як степової околиці Московської держави, Д.І. Багалій поділяв на три різновиди: 1) *московська* державна колонізація до періоду царювання Олексія Михайловича; 2) *московська* державна колонізація від часів Олексія Михайловича; 3) *малоруська* колонізація від часів Олексія Михайловича [Багалей 1887: 36–136; 197–377; 378–571].

З середини XVII ст. (зокрема, після 1654 р.) південно-західна та північна частини сучасної Сумщини (крім Путивльського повіту) входили до Ніжинського та Миргородського (з 1658 р. Лубенського) полків. Її південно-східна частина – до складу підпорядкованих белгородському воєводі Охтирського та Сумського слобідських полків [ІМС 16].

Землі сучасної Сумської області з кінця XVIII ст. було розділено між Чернігівським, Новгород-Сіверським, Курським та Харківським намісництвами. Після 1801 р., коли було утворено губернії, й до 1925 р., коли старий адміністративний устрій було остаточно скасовано, ця територія входила до складу Чернігівської, Полтавської, Курської та Харківської губерній [ІМС 50]. Також (дуже незначна) частина населених пунктів перебувала у складі Орловської губернії.

Мовні риси території (за даними ойконімії)¹. Спільність процесів заселення, передусім змішування в межах певної, досить великої, території, нині званої Слобожанщиною, різних етнічних груп відбилася на лексичному, фонетичному й морфологічному мовних рівнях, а також у характері словотвірних (продуктивних чи непродуктивних) на цьому терені моделей. Важливо також, що характерні для досліджуваної території діалектні риси не завжди відбиті в офіційному реєстрі назв населених пунктів, проте засвідчені в історичних джерелах і простежуються на місцевому діалектному ґрунті.

Тісно пов'язане з Прип'ятським, Чернігівсько-Сумське Полісся утворює єдиний масив, що отримав назву Прип'ятсько-Деснянського Полісся. У мовному плані, як зазначає С.О. Черепанова, знаходячись на стику білоруського, українського та російського мовних масивів², ця територія – цікавий об'єкт для спостереження. Мовні особливості Чернігівщини та північної Сумщини фіксують, зокрема, білоруські діалектні риси, зберігаючи й певну частину російської лексики [Череп. 4–5].

У лінгвогеографічному плані східнополіські говори прилягають до полтавсько-київських. З іншого боку, Чернігівсько-Сумське Полісся (ЧСП) продовжує масив білоруських (могилівських) говорів (Городнянський, Ріпкинський, Семенівський та Щорський райони Чернігівської та Середино-Будський і Шосткинський райони Сумської обл.). На півночі ЧСП межує з Брянщиною та Курщиною – територією південноросійських говорів, власних багатьом селам Новгород-Сіверського району Чернігівської області та Путивльського, Середино-Будського і Ямпільського районів Сумської області [Бабичева 2013: 12–13].

¹ Докладнішу характеристику території див.: *Бабичева Е.Л.* Говори левобережного порубеж'я (земледельческая лексика). Сумы, 2013.

² Як одну з російських мовних рис, відбиту в місцевій мікротопонімії, розглядаємо, наприклад, [о] (орфографічно [ьо]) на місці *-е-*: *Альфьор* – яр (с. Шпотівка Кн.); *Дьорне* – болото (с. Пирогівка Шст.); *Кубьор* – струмок, прит. р. Клевені (с. Стрільники Пт.) [ОАІУМ], пор. *Кубер* – ручай, що впадає в Бобинський Став (м. Путивль) [Череп. Микротоп. 157].

Мовні особливості північних діалектних територій висвітлено в науковій літературі і, на нашу думку, не потребують докладного викладу в межах пропонованого дослідження. Доцільніше буде показати лише типові діалектні риси, засвідчені в ойконімії Сумщини, зокрема: перебіг фонетичних процесів, які, за даними лінгвістичних реконструкцій останніх років, відбувалися упродовж тривалого періоду розвитку мовної системи слов'ян. Оскільки такі процеси впливали на формування системи топонімів на території України, то вважаємо за потрібне коротко їх описати.

Засвідчені в ойконімії досліджуваного регіону фонетичні явища можна поділити на діалектні та загальномовні. До діалектних відносимо переходи $-b- [ē] > [e]$; $[e] > [o]$, $[o] > [y]$, взаємозамінність звуків $[m] = [n]$ та звукосполучень $[zp] = [kp]$ тощо.

Процеси, органічно властиві сучасній українській мові, наприклад, переходи $[o]$, $[e] > [i]$; $[e^n] > [u]$, поява *в*-протези (притаманної й білоруській мові, що на досліджуваній території може розглядатись і як діалектна, північноукраїнсько-білоруська, мовна риса) також стали предметом розгляду нашої праці. Ці та інші діалектні фонетичні процеси типові для досліджуваної території й засвідчені в історичних джерелах, однак далеко не завжди відбиті в офіційному ойконімному реєстрі.

Вокалічні процеси в сумському топоніміконі представлені:

1) *відпадняням початкового О-*: *Братениця* (Впс.), очевидно, похідне від гідроніма *Братеніця* – р., л. Ворскли л. Дніпра [СГУ 68] (під 1711 р. фіксується форма ойконіма *Обратениця* [Багалей 249]);

2) різного роду *фонетичними переходами*:

а) нормативним для сучасної української мови переходом $-o-, -e- > -i-$ в закритому складі, засвідченим здебільшого у формантній частині назв та (рідше) на рівні кореневого вокалізму: с. *Антонівка* (Ямп.) – згадується під 1779–1781 рр. як село *Антоновка* Ямпільської сотні Глухівського пов. Новгород-Сіверського намісництва [ОНСН 484]; ойконім *Винторівка* (С.-Б.) – згадується під 1779–1781 рр. як село *Винтеровка* Погарського пов. Новгород-Сіверського намісництва [ОНСН 154] та ін.; р. *Ісмань* (с. Кочерги Пт.) [ОАІУМ] < *Есмань*; характерна для східнополіських говорів проміжна стадія переходу $o > i$ представлена в мікротопонімі *Па^oриⁱм* – міст, яким можна переправитися на інший берег ріки [ОАІУМ];

б) властивими східнополіським говорам дифтонгічними сполученнями: *Сонуел'ній* – назва бугра (с. Линове Пт.) [ОАІУМ];

в) переходом $[*ē] > [á]$, відомим українським і білоруським поліським говорам, пор.: *т^раба*, *зв^арху*, *дал^ако*, *овачка* тощо (Білоруське Полісся) [Лекмцева, Толстая 55] – замість нормативних *т^реба*, *зв^ерху*, *далеко*, *овечка*. У сумській ойконімії бачимо подібні приклади: назва села *Матлахове* (Рм.) нині сприймається як посесив на $-ов(е)$ від антропоніма $*Матлах$. Більш рання назва – хутір *Матлахів* [АТПУ 543] < $*Матлах$ < $*Метлах$. Щодо походження ойконіма *Бассарабка* (Рм.) пор. мікротопонім *Бесарабія* (Гл.) [Череп. Микротоп. 35]. Місцевий варіант вимови антропоніма *Бесараб* – *Басараб*, а пов'язано з ним ойконіма – *Басарабка* [ОАІУМ]. Ця версія підтверджується наявністю мікротопоніма з $-е-$ в основі назви: *Бесарабів Ліс* (с. Хмелів Рм.) [ОАІУМ] ~ ОН *Бесараб*;

г) переходом $[e] < [*ē] > [ʔa]$ в ойконімах: с. *В'язенка* (Пт.), засноване в першій половині XVII ст. й фіксується 1668 р. як с. *Везонка* в околиці тогочасного

Глухова [Ткаченко 22], а між 1765–1769 рр. – як с. *В'язівка* Стародубського полку 1-ої Почепської сотні [ГОЛУ(П) 106]. Ойконім *Стягайлівка* (С.-Б.) формально можна розглядати як похідне на *-ів-к(а)* від антропоніма **Стягайло*. Проте наявні в нашому розпорядженні матеріали засвідчують укр. прізвище *Стегайло* (Шст.) [ОАІУМ] та форму ойконіма *Стегайловка* [ОНСН 149];

д) переходом [e^u] > [u] в ненаголошеній позиції: куток *Бизносавка*, кладовище *Бизносавське*, мікротопонім *Пиримозьке* (усі в Путивльському р-ні) [ОАІУМ] проти очікуваних нормативних **Безносівка*, **Безносівське*, **Перемозьке* (щодо останнього пор., напр., ойконіми *Перемога* у Крл., Лпв., Охт., С.-Б. См.); р. *Клівень* в с. Волокитине (Пт.) [ОАІУМ] поряд із *Клевень* [Череп. Микротоп. 133];

е) переходом [ó] > [á]: назва кутка *Прáдава* [ОАІУМ] передбачає первісну форму **Прóдава*, пор. *Прода́ва* – частина села (обидві форми фіксуються в с. Волокитине Пт.) [Череп. Микротоп. 222];

ж) переходом [o] > [a] в ненаголошеній позиції («акання»), типовим для поліських говорів: с. *Катáнське* (Впс.), що фіксується під 1711 р. як слобода *Котанская* [Багалеї 249]; с. *Тиманівка* (Шст.), що згадується під 1779–1781 рр. як село *Тимоновка* Крлевецького пов. Новгород-Сіверського намісництва [ОНСН 376] – похідне на *-ів-к(а)* від антропоніма *Тимон* < *Тимофій*; с. *Юнаківка* (См.), засноване 1685 р. переселенцями з Волині на землі сумського сотника *Юнока*, стара назва села – *Юноківка*: [ІМС 555];

з) переходами [u] > [a] та [o] > [a], представленими в ойконімі *Карабутове* (Кн.), що було заселене Іремією *Корибутом* [ІМС 276] і засвідчене в джерелах у формах: «... на *Карабутовъ* ... вь *Карыбутовъ* ... вь *Корибутовъ* ...» [Акты ЮЗР 4, 193, 195];

3) переходом [o] > [y] в різних позиціях (незалежно від наголосу):

а) переходом [o] > [y] в ненаголошеній позиції («укання») після губного: пор. с. *Боромля* (Тр.), розташоване поблизу р. Боромлі й засвідчені у писемних джерелах мікротопоніми *Буромля* – ліс (Кн.), *Борімка* / *Бурімка* – ліс біля озера на місці висохлої ріки; річка *Чр.* [Череп. Микротоп. 44, 50];

б) переходом [o] > [y], [ó] > [ý] в позиції перед наступним губним (польський тип вокалізму): куток *Вербу́вка* (с. *Тулиголове* Крл.) [ОАІУМ]; ойконім *Голенка* (Рм.), зафіксований під 1799–1801 рр. як *Голюнка* Роменського пов. Малоросійської губ. [ОЛУ 160]. Можливо, в цьому випадку ми маємо справу з діалектними фонетичними переходами у первісній формі **Голенка* [e] > [o] та [o] > [y]. Щодо переходу o > y пор. як аналогію мікротопоніми: *Гончару́вка* – вулиця; куток *Калайду́вка* [ОАІУМ] ~ прізвище *Калайда* (Київ) [СКТ 308], вулиця *Чарту́вка*, кладовище *Коваліу́вське* в с. *Тулиголове* Крл. [ОАІУМ]; ойконім *Фесівка* (Кн.) згадується під 1779–1781 рр. як *Фесювка* Конопотського пов. Новгород-Сіверського намісництва, а також *Фесіювка* [ОНСН 503, 504];

в) переходом [ó] > [ý] в позиції перед наступним задньоязиковим: ойконім *Перелуг* (Охт.) ~ дрімонім *Перелуг* – назва бору в околиці м. Охтирки [ОАІУМ], похідна від онімизованого ГТ **перелуг*, що може бути фонетичним варіантом до *перелог*. Щодо переходу [o] > [y] пор. ст.-укр. *облугъ* ‘поле, залишене під пар’ [Тимченко 2, 11] < **облогъ*, а щодо семантики – блр. *пералог* ‘обложна земля’, ‘луг серед поля або лісу’, ‘поле’ [Яшкін 142–143].

У системі *консонантизму* представлено такі конверсійні процеси:

1) перехід [к] > [з] – результат асимілятивного одзвінчення [к] в позиції перед [р’]: *Могриця* = *Мокриця*, пор. фіксації гідроніма як *Могриця* і *Мокриця* [ОХН 110, 127];

2) взаємозамінність *-н-* = *-м-*: с. *Ямпіль* (до 1674 р. – *Клин*, потім переіменоване в *Ямпіль*, а пізніше – в *Ямпіль*) [МС 628–629, 632]. У такому випадку форму *Ямпіль* слід, очевидно, розглядати як композит, утворений за допомогою особового імені *Ян* + *-піль* < *поле*. А форма *Ямпіль* – вторинне утворення до первинної форми *Ямпіль* внаслідок народноетимологічного зближення назви з ГТ *яма*;

3) взаємозамінність *-в-* = *-м-*: 1147 р.: «... и *Поутивель...*», 1152 р.: «... на *Путивль...*» [ЕСЛГНПР 112]; 1571 р.: «*Изь Путивля ... въ Путивль...*» [АМГ I, 13] – 1588 р.: «... в *Путимле ... из Путимля...*» [Анпилогов 125, 126];

4) *в-*протеза представлена в гідронімії та ойконімії похідними: с. *Великий Вистороп* (Лбд.), засноване на початку XVII ст. [МС 388] і згадуване під 1799 р. як *Великий Исторопъ* Лебединського пов. Харківського намісництва, р. *Истороп*, прит. Псла [ОХН 112], що й нині фіксується як *Істороп* у Лебединському р-ні Сумської обл. [СГУ 224] – «... деревня *Высторопъ*», 1751 р. [Миллер 359, 369], потамонім *Вистороп* ~ рос. *истороп*, *исторопъ* ‘спіх, поспішність’ [Поляруш 1990: 105]. У російських історичних документах знаходимо: «... вверх *Исторопа ... по обе стороны речки Высторопа...*», 1702 р. [Миллер 359, 369]. Ойконім *Вочкин(о)*: «... отъ села *Вочкина...*» [там само 142] – мікротопонім *Очкине* – заплавна лука біля села *Очкине* (Ямп.) [Череп. Мікротоп. 209];

5) чергування *-х-* : *-ш-*: «... с. *Марчихиной-Буды*», 1905 р. [Мебель 462] – с. *Марчихина Буда*, 1779–1781 рр. [ОНСН 445]. Зазначене чергування відбите й в апелятивній лексиці: пор. укр. діал. *верхняк* – *вершняк* [Бабичева 2013: 25].

Отже, як свідчить опрацьований матеріал, спільність процесів заселення, передусім змішування в межах досить великої території, нині званою Слобожанщиною, різних етнічних груп відбилася, відповідно, в певній спільності лексичного, фонетичного й морфологічного мовних рівнів та в спільності словотвірних (продуктивних чи непродуктивних) моделей у східнослов’янських мовах.

На лексичному рівні (в межах північно-східного поліського ареалу) також спостерігаємо певну спільність географічної апелятивної лексики, що ставала твiрною основою для численних ойконімів. Українські, російські та білоруські (діалектологічні та етимологічні) лексикографічні джерела, попри деякі діалектні фонетико-морфологічні відмінності, це явище засвідчують доволі послідовно: укр. діал. *рум* ‘сінокісний луг на болоті’, ‘луг на узвишші’ [Череп. 200], *рум* ‘сухопут’ [Грінченко 4, 87]; ‘підстилка’, ‘шпильки хвойних’, ‘мох’, ‘сухе листя’ [Онишкевич 2, 196]; блр. діал. *ром*, *рум* ‘місце на березі ріки, звідки сплавляють ліс’, ‘колоди, дрова, складені в штабель’, ‘великий за площею простір’ [СБГ 4, 314–315]; рос. діал. *ром* ‘густий ліс’ [СРГСУ 487]; укр. *мирлуга* ‘берлога’ (на Чернігівщині) [Грінченко 2, 246], рос. діал. *мерлог* ‘барліг, лігвище звіра’ з похідними; ‘невеличкий теплий хлів для свиней’, ‘підстилка, гній у хліві для свиней’, також *мерлог* ‘шкура’ [СРНГ 18, 120]; ойконіми *Мороча* (Блп.), *Морочі* – в Білорусі [Жучкевич 242] слід розглядати як похідні від потамоніма *Мороча* п. Виру л. Сейму л. Десни л. Дніпра (Блп. *См.*) [Череп. Мікротоп. 190] < ГТ **мороча*, пор. д.-р. *морочънь*

‘темний, похмурий’ [Сл.РЯ XI–XVII вв. 5: 24], укр. діал. *мѣреч* ‘густий непрохідний ліс’ (Ямп. См.) [Череп. 132]; блр. діал. *мярэча* ‘непрохідне болото [зарості]’ [Бялькевіч 271], *марочна, марочына, марочня* ‘болото; грузька галлявина серед лісу’ [Яшкін 112].

Джерельною базою для нашого дослідження послужили довідники: енциклопедія «Історія міст і сіл Української РСР» у 26-ти томах, том «Сумська область» (К., 1973) та покажчик «Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1987 року» (К., 1987), що відображають ойконімію сьогодення і містять деякі історичні дані про населені пункти, зокрема, про час та умови їхнього заснування. Картотека, укладена на базі цих джерел, нараховує близько 1750 населених пунктів, 174 з яких за станом на 1 січня 1987 р. віднесено до зниклих. Використані в словнику історичні джерела дозволяють увести до наукового обігу певну кількість зниклих на сьогодні назв, зокрема й (мікро)топонімів. Джерельна база увібрала в себе різноманітні історичні праці, починаючи від літописної спадщини періоду Київської Русі.

3-поміж інших джерел найціннішими були: «Літопис Самовидця» (К., 1972), «Реєстр Війська Запорозького 1649 року» (К., 1995), «Переписні книги 1666 року» (К., 1927), «Архив Юго-Западной России» (Київ, 1864–1914), «Списки населенных мест» Курської, Орловської, Полтавської, Харківської й Чернігівської губерній.

Одними з найістотніших історико-статистичних джерел кінця XVIII ст. можна назвати «Описи Лівобережної України» (К., 1997), «Опис Харківського намісництва» (К., 1991), «Опис Новгородсiверського намісництва» (К., 1931), де зафіксовано численні варіанти назв поселень зазначеного періоду.

Окрім згаданих історичних, відзначимо значну кількість історико-статистичних джерел, створених чи опрацьованих О.М. Шафонським, С. Ларіоновим, О.М. Лазаревським, Д.І. Багалієм. Поява цих робіт, що становлять великий внесок у вивчення історії Слобожанщини, до складу якої входила й Сумщина, датована періодом з кінця XVIII – до початку XX ст. Указані праці зберігають численні топоніми, що сприяють етимологізації сумської ойконімії. Відповідно, зафіксовані в цих історико-статистичних джерелах дані сприяють достовірній реконструкції первісних форм сучасних ойконімів. До таких праць передусім слід відносити загальноновизнаний зразок опису території сучасних Чернігівської та Сумської областей (що входили на кінець XVIII ст. до складу Чернігівського намісництва) «Черниговского наместничества топографическое описание ...» О.М. Шафонського, створеного (як і решта описів) за наказом Катерини II від 1784 р. Крім стандартних для подібних праць описів характеру територій, ґрунтів, фіксацій населених пунктів і вказівок на власника кожного з них, опису занять та ремесел місцевого населення, в ній уміщено й деякі етнолінгвістичні дані. У 80–90-х рр. XVIII ст. було створено також описи Новгород-Сіверського, Харківського та Курського намісництв. Використання цих джерел дозволяє приблизно встановити нижню хронологічну межу існування для більшості населених пунктів не пізніше цього часу і в такий спосіб виявити продуктивність тієї чи іншої суфіксальної моделі в зазначений період.

Із пізніших джерел заслуговують на увагу праці відомого дослідника історії Слобожанщини О.М. Лазаревського, як-от: «Описание Конотопской сотни 1711 г.» (Чернігів, 1892), «Села Конотопского уезда» (Чернигов, 1896)

тощо, які фіксують різноманітний онімний матеріал і локалізацію деяких населених пунктів.

Певний узагальнювальний та комплітаивний характер (порівняно з працями О.М. Лазаревського) мають праці Д.І. Багалія. Йдеться, насамперед, про «Очерки из истории колонизации Степной окраины Московского государства» (Москва, 1887 р.), де, крім маловідомих джерел, представлені й описи кількох намісництв. До таких можна віднести «Історію Слободської України» (Харків, 1918) та ін. Перша зі згаданих праць (як, зрештою, й інші) містить, крім онімного фактажу, часом доволі точні відомості щодо періодизації та обставин заселення (зокрема, щодо характеру міграційних процесів) Слобожанського краю.

Час від часу в журналі «Сіверянський літопис» публікуються праці, присвячені опису територій Слобожанщини (здебільшого Чернігівщини), численні статті о. Юрія Мицика (почасти у співавторстві), що містять невідомі раніше універсали Богдана та Юрія Хмельницьких, Івана Виговського, Івана Мазепи та ін. [Мицик; Кравець, Мицик]. На злам століть видані джерела: «Архів Коша нової Січі Запорозької» (К., 2003), «Універсали Богдана Хмельницького» (К., 1998), «Універсали Івана Мазепи» (К., 2002), «Універсали українських гетьманів...» (К., 2004). Усі згадані джерела містять точно датований антропонімний та (мікро)топонімний матеріал.

Проміжну ланку між мовними та історичними дослідженнями топонімії Сумщини становлять краєзнавчі праці таких знаних ентузіастів цієї справи, як В.Б. Звагельський [Німенко, Звагельський], П.О. Сапухін та Л.П. Сапухіна [Сапухін 1956; Сапухін 1963; Сапухина; Сапухіна 1978; Сапухіна 2001], В.Є. Чухно.

Лінгвістичні дослідження топонімії Північно-Східного Полісся. Топонімія Сумщини і взагалі Чернігівсько-Сумського Полісся (ЧСП) як частини Східнослов'янського Полісся – явище багатоаспектне, тому останнім часом увага дослідників до цього регіону не згасає, сприяючи таким чином його системному вивченню. Що ж до лінгвістичного дослідження давнього поліського ареалу взагалі, то не дивно, що згадані райони привертали увагу багатьох учених. При цьому дослідження території давньої Славії (до якої належить і територія сучасної Сумщини) часто стосувалися пошуку прабатьківщини східних слов'ян, праслов'ян і, навіть, прабатьківщини індоєвропейців [Железняк 1986; Железняк 1987; Петров; Трубачев 1991; ГУ]. Мовно-історичні аспекти розвитку цього регіону послідовно розглянуто в монографіях «Київське Полісся» (К., 1989), «Ономастика України I тисячоліття нашої ери» (К., 1992), «Ономастика Полісся» (К., 1999).

Натомість ойконімія Сумщини до сьогодні майже не була предметом системного наукового дослідження. Переважно вона або залишалася поза увагою дослідників, або залучалася до наукового обігу як додатковий матеріал при вивченні інших класів географічних назв. Деякі назви – такі, як, напр., потапонім *Грунь*, розглядалися у праці О.С. Стрижака «Назви річок Полтавщини» (К., 1963. – С. 67–68; 84–85), гідронім *Тур'я* знаходимо у праці І.М. Железняк «Давньоруська лексика в гідронімії Києва» (Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах. – К., 1986. – С. 15–18), гідронім *Студенок* – у статті Н.О. Бойко «Дегидронимические ойконимы с основой *stud(en)* в славянских языках» (Надз'яненныя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў / Адк. рэд. А.В. Солахаў, В.В. Шур. – Мазыр, 2006. – С. 149–151).

Останні з-поміж відомих нам праць, присвячених виключно ойконімії Сумщини, – книги Т.П. Беценко «Етюди з топонімії Сумщини» (Суми, 2001), де розглядаються ойконіми у формі *pluralia tantum*. У статті цієї ж дослідниці «Згадки топоніма Суми» (Культура слова. – К., 2001. – Вип. 57–58. – С. 89–93) припускається фінно-угорське походження гідронімів, що дали назву місту. Розвивається версія про компонент су- ‘вода’ як складового компонента гідроніма *Сума*, якої дотримуються Л.П. Сапухіна, С.О. Черепанова та О.Л. Бабічева [Сапухіна 2001: 107–110; Черепанова, Бабічева 85–89]. В іншій праці Т.П. Беценко назви ще кількох населених пунктів – *Вили, Межирич, Ободи, Ямне* (мотивовані, на думку дослідниці, географічними апелюваннями *вили, межириччя, обід* (< *обвід*), а також відапелювативним прикметником *ямний*) розглядаються у зв’язку з лексемами-мотиваторами з характерними ознаками природно-географічного об’єкта, відзначається вирішальний характер останніх при заснуванні поселення та визначенні його найменування [Беценко 2002: 22–25]³. Нещодавно побачила світ ще одна праця Т.П. Беценко: «Лінгвістичне краєзнавство. Походження географічних назв Сумщини: навч. монографія» (Суми, 2015), де також значну увагу приділено сумській ойконімії.

³ У сучасному вітчизняному мовознавстві вивченню українського ойконімікону (в межах цілої країни) приділялася значна увага. Ойконімія розглядалася у межах певного регіону. Див. праці Ю.О. Карпенка: «Топонімія Буковини» (К., 1973), «Топонімія північно-східної Одещини» (Одеса, 1975), «Топонімія східних районів Чернівецької області» (Чернівці, 1965) – дві останні у формі конспектів лекцій, В.В. Лобода («Топонімія Дніпро-Бузького межириччя» (К., 1976).

Українська ойконімія таких давніх слов’янських теренів, як Покуття, Ровенщина, Опілля, Волинь активно досліджувалися протягом останніх двадцяти років. Тут можна згадати праці: Д.Г. Бучка «Походження назв населених пунктів Покуття» (Львів, 1990), Я.О. Пури «Походження назв населених пунктів Ровенщини» (Львів, 1990), його ж: «Край наш у назвах» (Рівне, 1994), В.В. Котович «Походження назв населених пунктів Опілля» (Дрогобич, 2000), В.П. Шульгача «Ойконімія Волині: Історико-етимологічний словник» (К., 2001), М.Л. Худаша «Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелювативних антропонімів)» (Львів, 2004), «Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелювативні утворення)» (Львів, 2006), М.М. Габорака «Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля)» (Івано-Франківськ, Снятин, 2007), В.О. Яція «Ойконімія Івано-Франківської області: історико-етимологічний словник» (К., 2015), З.О. Купчинської «Стратиграфія архаїчної ойконімії України» (Львів, 2016) та ін.

Захищено кандидатські дисертації М.М. Торчинського «Ойконімія Південно-Західного Поділля» (1993 р.), М.М. Габорака «Семантико-словотвірні типи ойконімів Прикарпаття (XII–XX ст.)» (1999 р.), В.В. Котович «Ойконімія Опілля XII–XX ст.» (2000 р.), Н.М. Герети «Ойконімія північної Хмельниччини» (2004), Л.Н. Радьо «Ойконіми України на -**ь* (-**ja*, -**je*) у X–XX ст.» (2004 р.); І.Б. Царалунги «Українські топоніми на -*ани* (-*яни*)» (2006 р.), Лисенко А.В. «Ойконімія Полтавської області» (2007 р.), Ю.А. Абдулі «Становлення ойконімії Слобожанщини (на матеріалі Харківщини)» (2008 р.), В.О. Яція «Ойконімія Івано-Франківської області» (2009 р.), З.О. Купчинської «Стратиграфія архаїчної ойконімії України» (2017 р.).

Із праць, присвячених ойконімії Слобожанщини (поза межами України), відзначимо дослідження російських онимастів. Це праця І.І. Жиленкової «Региональная топонимика (ойконимия Белгородской области)» (Белгород, 2001), де розглядаються структурно-семантичні та структурно-граматичні аспекти ойконімотворення. У монографії С.О. Попова «Ойконимия Воронежской области в системе лингвокраеведческих дисциплин» (Воронеж, 2003), де, крім різноманітних словотвірних аспектів, подано етимологічний словник ойконімів Воронежської області та висвітлено історію заселення її сучасної території.

Частково топонімія Сумщини, а саме окремі гідроніми, ойконіми й мікротопоніми цього регіону в структурно-семантичному аспекті розглядалась у працях Т.І. Поляруш [Поляруш 1969; Поляруш 1975; Поляруш 1976]. Окрім того, планувалося створення комплексного топонімічного словника Сумщини [Поляруш 1997: 159–160]. Типи поселень та причини їх виникнення в топонімії північно-східного Полісся аналізувала Є.О. Черепанова [Черепанова 1996]. Виникненню, розвитку й функціонуванню топонімів (в т. ч. й назв поселень) із апелятивними основами *буда*, *гута*, *рудня* присвячено розвідку Т.І. Поляруш [Поляруш 1996: 62–63].

Гідронімія регіону, в межах Наддніпрянщини, досліджувалась у працях В.М.Топорова та О.М. Трубачова [Топоров, Трубачев; Трубачев 1968]. Мікрогідронімії Верхньої Наддніпрянщини присвячено, зокрема, статтю А.П. Корепанової, де проаналізовано ад'єктивні гідроніми бас. Десни [Корепанова 1965: 135–137].

Різні розряди топонімів Чернігово-Сумщини неодноразово досліджувались у працях А.П. Корепанової, Є.О. Черепанової, О.Л. Бабичевої. Так, оперуючи доволі багатим топонімним матеріалом і спираючись на тогочасні дослідження відомих науковців, А.П. Корепанова, поряд із назвами водних об'єктів [Корепанова 1969], визначає словотвірні типи інших видів топонімів, дослідивши семантичний спектр різномірних топонімних формантів та численні лексико-семантичні [Корепанова 1973: 47] та морфолого-синтаксичні [Корепанова 1965: 44] аспекти топонімотворення. Мікротопонімія Чернігівсько-Сумського Полісся як джерело вивчення діалектної лексики неодноразово залучалася в роботах Є.О. Черепанової та О.Л. Бабичевої [Черепанова 1983; Черепанова 1994; Бабичева].

Звичайно, з огляду на тривалість історичного періоду, загальний обсяг праць, присвячених вивченню української мікротопонімії і, зокрема, ЧСП, порівняно невеликий. Тому, зважаючи на сучасний стан розробки згаданої проблематики, питання про всебічне вивчення топонімії цього історико-культурного регіону ще надовго залишатиметься відкритим.

ЗМІСТ

Передмова	3
Скорочення.....	5
Словничок ономастичних термінів	6
Вступ	7
Словник ойконімів	20
Бібліографія	316

Наукове видання

ІВАНЕНКО Олександр Володимирович

**НАЗВИ ПОСЕЛЕНЬ СУМЩИНИ.
ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК**

Комп'ютерний набір – *О.В. Іваненко*
Комп'ютерне складання – *О.В. Іваненко*
Коректор – *І.В. Єфименко*

Підписано до друку 19.12.2017.
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 21. Тираж 300 пр.

Видавництво ТОВ “КММ”
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №2373

**У СЕРІЇ
«БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИКИ»
ОПУБЛІКОВАНО:**

Вербич С.О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра. Етимологічний словник-довідник. К., 2007. 120 с.

Дослідження з ономастики: Збірник наукових праць пам'яті Олексія Сильвестровича Стрижака / Відп. ред. І.М. Желєзняк. К., 2008. 168 с.

Студії з ономастики та етимології. 2008 / Відп. ред. О.П. Карпенко. К., 2008. 296 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2008. Ч. I. 413 с.

Студії з ономастики та етимології. 2009 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2009. 318 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2009. 234 с.

Студії з ономастики та етимології. 2010 / Відп. ред. І.В. Єфименко. Луцьк, 2010. 452 с.

Желєзняк І.М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті) / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2011. 288 с.

Студії з ономастики та етимології. 2011–2012 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2012. 352 с.

Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Ужгород, 2012. 344 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Нижнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2013. 155 с.

Українська ономастика: бібліографічний покажчик / Відп. ред. С.О. Вербич. К., 2013. 364 с.

Габорак М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій. Етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ, 2013. 932 с.

Студії з ономастики та етимології. 2013 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2013. 320 с.

Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. Вид. 2-е, випр. і доп. Луцьк, 2013. 148 с.

Желєзняк І.М. Київський топонімікон / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2014. 224 с.

Студії з ономастики та етимології. 2014 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2014. 256 с.

Габорак М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. Вид. третє, доп., перероб., уточн. Івано-Франківськ, 2015. 604 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2015. Ч. II. 504 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2016. Ч. III. 472 с.

Склярєнко А., Склярєнко О. Типологическая ономастика: в 5 кн. Одесса, 2016. Кн. 3. Ч. 2. 416 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Дністра. Луцьк, 2017. 544 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2017. Ч. IV. 488 с.

Колесник Н.С. Онімія української народної пісні. Чернівці, 2017. 368 с.

Студії з ономастики та етимології. 2015-2016 / Відп. ред. О.П. Карпенко,
В.П. Шульгач. К., 2017. 291 с.